

Euphyia unangulata opnieuw in Nederland (Lepidoptera: Geometridae)

H. NAGEL, R. DE VOS & F. POST

NAGEL, H., R. DE VOS & F. POST, 2001. THE RETURN OF *EUPHYIA UNANGULATA* IN THE NETHERLANDS (LEPIDOPTERA: GEOMETRIDAE). – *ENT. BER., AMST.* 61 (5): 60-62.

Abstract: Until recently, *Euphyia unangulata* was only known in The Netherlands from a single and very old record, dating from 1866. In spite of the wide distribution of this species in the surrounding countries and its very common food-plant *Stellaria media*, it was not recorded for The Netherlands again until 1981. It seems to have established a population in the country since it was seen in many later years in a row and in increasing numbers. Nevertheless, it seems to be restricted mainly to a relatively small area in the central and southeastern part of the province of Noord-Brabant. In The Netherlands *E. unangulata* has two generations.

H. Nagel, P. K. Drossaartstraat 212, 3131 PJ Vlaardingen.

R. de Vos, Zoölogisch Museum Amsterdam, Sectie Entomologie, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

E-mail: rvos@science.uva.nl.

F. Post, Henriëtte Ronnerstraat 23, 5038 KH Tilburg.

Inleiding

De spanner *Euphyia unangulata* (Haworth) (fig. 1) was volgens Lempke (1950) slechts uit Nederland bekend van een enkele vangst van vóór 1866 door Maurissen “op de beboste heuvel tussen Geulhem en Houthem” (Maurissen, 1866).

Tot 1981 werd geen enkele vangst van *E. unangulata* in ons land meer gedaan. Op 30 mei 1981 werd door A. Riemis te Reusel (Noord-Brabant) het eerste exemplaar van de 20e eeuw gevangen. Pas op 12 augustus 1987 ving de eerste auteur op dezelfde vindplaats, samen met H. Spijkers, op licht twee volgende exemplaren van deze spanner en in 1988 op 9 mei en 11 augustus telkens één exemplaar, respectievelijk te Goirle en Chaam. Daarna werden er op deze en andere plaatsten in Noord-Brabant bijna elk jaar exemplaren van *E. unangulata* waargenomen (Spijkers, 1999) (zie fig. 2).

Verspreiding

Het areaal van *Euphyia unangulata* strekt zich uit van Noordwest-Europa, door Noord-Azië tot Japan (Skou, 1984). In de ons omringende

landen, Duitsland (Koch, 1984), België (De Prins, 1998), Groot-Brittannië (Skinner, 1993) en de Scandinavische landen (Skou, 1984) is de spanner inheems. Maar overal blijkt de vlinder tamelijk lokaal en zeldzaam voor te komen.

Het eerste, en tot 1981 enige Nederlandse exemplaar, werd in de 19e eeuw gevangen tussen Geulhem en Houthem (Zuid-Limburg) en deze vondst sluit aan bij de populatie in de Belgische provincie Limburg (De Prins, 1998). Overigens vermeldde Kuchlein & De Vos (1999) dat het twee exemplaren betrof,

Fig. 1. *Euphyia unangulata*.

Fig. 2. Vindplaatsen in Nederland van *Euphyia unangulata*. Driehoek: vangst uit de 19e eeuw; gesloten zwarte stippen: vangsten uit de 20e eeuw (1981-2000).

maar dat berust op een vergissing. Verder noemt Lempke (1950) 1867 als publicatiejaar van het artikel van Maurissen, maar dat moet 1866 zijn.

Sinds de herontdekking in 1981 is de soort op negen plaatsen met in totaal 48 exemplaren aangetroffen (fig. 2). Een waarneming betreft bijna altijd een enkel exemplaar, maar de soort werd in opéénvolgende jaren vaak op dezelfde vindplaatsen teruggevonden. Na de vangst in 1988 te Goirle heeft *E. unangulata* gebieden ten noorden en ten westen van het aangrenzende Tilburg bereikt. Er is sprake van een gestage uitbreiding gezien het opduiken in gebieden waar inventarisaties in voorgaande jaren geen exemplaren van deze spanner opleverden. Ook de vondst in 2000 in Budel in het uiterste zuidoosten van Noord-Brabant, waar al jaren wordt geïnventariseerd, geeft aan dat de vlinder zich in het zuiden van Nederland verder aan het uitbreiden is.

De Nederlandse vindplaatsen sluiten goed aan op de Belgische locaties in de provincies Antwerpen en Limburg (De Prins, 1998). In het 30 kilometer ten zuiden van Tilburg gelegen Belgische Turnhout is de vlinder een vrij

algemene verschijning (mondelinge mededeling L. Dufraing).

Biologie

De bekende voedselplanten van *Euphyia unangulata* zijn verschillende soorten muur (*Stellaria spec.*) (Skinner, 1993), waarvan vogelmuur (*Stellaria media* (L.) Vill.) de voornaamste is (Koch, 1984; Skou, 1984). Volgens Koch (1984) zou ook framboos (*Rubus idaeus* L.) tot het menu behoren.

Euphyia unangulata vertoont in Midden-Europa twee generaties, van begin mei tot begin juli en van eind juli tot begin september (Koch, 1984). Skinner (1993) noemt voor Groot-Brittannië slechts één generatie van eind juni tot begin augustus. Bij ons zijn tot nu toe exemplaren gevangen tussen 28 april en 3 juli en tussen 20 juli en 15 augustus.

Gezien de algemeen en bijna overal voorkomende hoofdvoedselplant vogelmuur zou men verwachten de soort overal te kunnen aantreffen, maar blijktbaar is dat niet zo. Kennelijk is de soort kieskeurig wat betreft zijn leefomgeving, al geeft Koch (1984) een uitgebreide en gevarieerde lijst op van mogelijke biotopen, variërend van bossen, weilanden en moerasbossen tot tuinen en parken. Skinner (1993) vermeldt bosachtige streken en "hedgerows" als leefgebied (een typisch Brits landschap, vergelijkbaar met ons Maasheggengebied in Noord-Limburg of met windsingels, hier en daar nog in ons land aanwezig). Volgens Skou (1984) leeft de vlinder langs de kust, op open plekken in bossen, op plaatsen met een onverstoorde vegetatie. Bij ons zijn vlinders gevonden op heideterreinen met struik- en dopheide (*Calluna vulgaris* (L.) Hull en *Erica tetralix* L.), in gemengd bos, moerassige ruigte, loofbos en ruigtevegetatie. De kieskeurigheid van *E. unangulata* valt dus wel mee en het is daarom de vraag waarom de soort zich niet verder over Nederland heeft verspreid. Toekomstige inventarisaties moeten uitwijzen of het areaal van de soort inderdaad tot het midden en zuidoosten van Noord-Brabant beperkt blijft. De eerste uitbreiding is in Limburg te verwachten, omdat in die rich-

ting de meest recente uitbreiding heeft plaatsgevonden en naburige populaties aanwezig zijn.

Verwarring met andere soorten

Euphyia unangulata is een middelgrote spanner, behorende tot de Larentiinae, waartoe meerdere soorten behoren met een soortgelijke vleugeltekening als die van *E. unangulata* (fig. 1). De meest voor de hand liggende soorten waarmee verwarring kan ontstaan zijn *Epirrhoe alternata* (Müller) en *E. rivata* (Hübner). Een duidelijk onderscheid is dat de buitenrand van het donkere middenveld onder de hoek egaal is bij *E. unangulata*, in plaats van golvend, zoals bij *E. alternata* en *E. rivata*. Bovendien is er boven de hoek van de middenband meestal geen duidelijke bocht naar binnen toe, terwijl dit bij *E. alternata* en *E. rivata* wel het geval is (in fig. 1 is bij uitzondering wél een inbochting te zien!). De donkere achterrand op de achtervleugels is bij *E. unangulata* smaller dan bij *E. alternata* en *E. rivata*. Bij *E. unangulata* wordt het grijzige wortelveld begrensd door een geleidelijk gebogen golflijn (fig. 1), terwijl dit bij *E. alternata* en *E. rivata* een flauwe "S"-bocht maakt. Het genoemde grijzige wortelveld is bovendien bij *E. unangulata* vrij egaal van kleur, terwijl dit bij *E. alternata* en vooral bij *E. rivata* wordt doorbroken door donkere dwarslijntjes. Bij twijfel-

achtige determinaties maakt een foto of een bewaard exemplaar latere verificatie mogelijk.

Dankwoord

Onze dank gaat uit naar Henk Spijkers (Goirle), voor het leveren van aanvullende gegevens van vangsten en biotopen, en naar Leo Dufraing (Beerse, België) voor Belgische gegevens. Wim Hogenes (Amsterdam) wordt bedankt voor het kritisch doornemen van de tekst.

Literatuur

- KOCH, M., 1984. *Wir bestimmen Schmetterlinge*: 1-792 (einbändige Auflage). Neumann-Neudamm, Melsungen.
- KUCHLEIN, J. H. & R. DE VOS, 1999. *Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders*: 1-302. Backhuys, Leiden.
- LEMPKE, B. J., 1950. Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera IX. – *Tijdschrift voor Entomologie* 92: 113-218.
- MAURISSEN, A. H., 1866. Macrolépidoptères observés dans le Duché de Limbourg. – *Tijdschrift voor Entomologie* 9: 187.
- PRINS, W. DE, 1998. Catalogue of the Lepidoptera of Belgium. – *Documents de Travail de l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique* 92: 1-236.
- SKINNER, B., 1993. *Colour identification guide to moths of the British Isles*: 1-267. Viking, London.
- SKOU, P., 1984. Nordens Målere. – *Danmarks Dyreliv* 2: 1-332. Fauna Bøger, København & Apollo Bøger, Svendborg.
- SPIJKERS, H., 1999. *Euphyia unangulata* weer terug. – *Schubnieuws* 3: 15.

Geaccepteerd 6.iii.2001.